

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет педагогічної освіти
Кафедра дошкільної і спеціальної освіти

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ 2024 р.

Реєстраційний № _____

«___» _____ 2024 р.

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНО-ПОБУТОВИХ ОРІЄНТУВАНЬ У
ДІТЕЙ ПЕРЕДДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРИРОДНОМУ ДОВКІЛЛІ

Кваліфікаційна робота
студентки групи ЗДОм-23
ступінь вищої освіти «магістр»
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»
Кузнецової Катерини Сергіївни

Керівник кандидат філологічних наук,
доцент Іншакова І.Є.

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS ___ Кількість балів ___

Голова ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ПОБУТОВИХ ОРІЄНТУВАНЬ У ДІТЕЙ ПЕРЕДДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	6
1.1 Проблема розвитку соціально-побутових орієнтувань у дітей переддошкільного віку в психолого-педагогічних дослідженнях.....	6
1.2 Особливості розвитку соціально-побутових орієнтувань у дітей раннього віку.....	11
1.3 Педагогічні умови організації соціально-предметного довкілля для розвитку у дітей переддошкільного соціально-побутових орієнтувань природньомусередовищі.....	16
Висновок до розділу 1.....	21
РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД СОЦІАЛЬНО- ПОБУТОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ПЕРЕДДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРИРОДНОМУ ДОВКІЛЛІ.....	22
2.1 Аналіз досвіду закладів дошкільної освіти з розвитку соціально- побутових орієнтувань у дітей раннього віку.....	22
2.2 Зміст освітньої роботи з розвитку соціально-побутових орієнтувань у повсякденному житті дітей раннього віку	29
Висновок до розділу 2.....	41
ВИСНОВКИ.....	42
СПИСОК ВИКОРОСТИНИХ ДЖЕРЕЛ.....	45

ВСТУП

Актуальність дослідження. На сучасному етапі розвитку дошкільної освіти пріоритетним напрямком є особистісний розвиток дитини з комплексом життєвих установ, вмінь і навичок. Пріоритетним завданням держави є розвиток вільної життєво компетентної особистості з власними цінностями та переконаннями.

Ранній вік як період первинного становлення особистості актуалізує проблему розвитку особистості, що визначено державною політикою освітньої галузі України відповідно до Міжнародної конвенції про права дитини.

В умовах сьогодення проблема набуває актуальності з огляду на важливість визначеного періоду в подальшому всебічному розвитку дитини; збільшенню попиту батьків у різноманітних освітніх послугах для дітей раннього віку. Постійна зміна соціальних вимог висуває перед закладом дошкільної освіти та батьками необхідність розвитку базових умінь відповідно до потреб дитини; її здатності співіснувати та взаємодіяти зі зовнішнім світом.

Сучасну методiku формування та розвитку дітей раннього віку розглянуто в працях Т. Й. Бабюк, Н. Г. Каньоса, О. М. Олійник, І. Л. Пукас[21].

На думку Н. Гавриш ранній вік – це «своєрідний період розвитку людини, в якому діти оволодівають культурно-фіксованими способами користування предметами й мовленням, що зумовлює необхідність взаємодії з іншими людьми й спілкування» [11].

Проблема соціалізації у зарубіжних вченнях представлено в працях Ж. Ж. Руссо, П. Наторпа, Ж. Піаже. Вітчизняні дослідники (І. Д. Бех[3], А. М. Богуш, Т. І. Поніманська, О. Л. Кононктощо) актуалізують питання активності особистості шляхом інтеграції, пристосування та уособлення як складових визначеного процесу.

У галузі дошкільної педагогіки формування соціально-побутових навичок стали предметом дослідження Г. Беленької, М. Машовець; організаційно-педагогічні умови освітньо-виховного процесу в групах для дітей раннього віку стали предметом дослідження С. А. Васильєвої, Н. В. Гавриш, В. В. Рагозіної [12].

Узагальнюючи вищесказане ми прийшли до висновку, що актуальність проблематики дослідження обумовлена обмеженістю практико-орієнтованих підходів до розвитку дітей перед дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти, зокрема природному довкіллі.

Тому, тему кваліфікаційного дослідження обрано «Розвиток соціально-побутових орієнтувань у дітей переддошкільного віку в природному довкіллі».

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та розробити зміст освітньої роботи з розвитку соціально-побутових орієнтувань у дітей перед дошкільного віку в природно-предметному довкіллі.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати проблему дослідження в наукових джерелах та практиці закладів дошкільної освіти.
2. Розкрити зміст понять «соціально-побутові орієнтування», «розвиток соціально-побутових орієнтувань».
3. Охарактеризувати особливості та визначити педагогічні умови розвитку соціально-побутових орієнтирів у дітей переддошкільного віку.
4. Розробити зміст освітньої роботи з розвитку соціально-побутових орієнтувань дітей третього року життя в природно-предметному довкіллі.

Об'єкт дослідження: природне середовище, що забезпечує розвиток соціально-побутових орієнтувань у дітей переддошкільного віку.

Предмет дослідження: Розвиток соціально-побутових орієнтувань у дітей переддошкільного віку в природному довкіллі.

Для досягнення мети та реалізації задач дослідження використані наступні методи: **теоретичні:** аналіз психолого-педагогічної, методичної

літератури нормативних документів з обраної теми; систематизація й узагальнення даних наукової літератури для узагальнення окремих поглядів, конкретизації змісту понять досліджуваної проблеми; **емпіричні:** аналіз передового педагогічного досвіду.

Практичне значення отриманих результатів дослідження спрямоване на вдосконалення процесу розвитку соціально-побутових орієнтувань у дітей переддошкільного віку; створення календарно-тематичного планування освітньої роботи з дітьми перед дошкільного віку у закладі дошкільної освіти шляхом інтеграції різних видів діяльності та форм активності в природному довкіллі. Розроблені теоретико-методичні засади можуть бути використані вихователями закладів дошкільної освіти для розвитку соціально-побутових орієнтувань у дітей раннього віку в природному довкіллі.

Апробація результатів дослідження: Основні результати кваліфікаційної роботи представлено на: VI Всеукраїнській науково-практичній конференції «Технології виховання і розвитку дітей в умовах сучасного закладу дошкільної освіти» (25 вересня 2024 року, м. Кам'янець-Подільський) та на IV Міжнародній науково-практичній конференції “CURRENT TRENDS IN SCIENTIFIC RESEARCH DEVELOPMENT”, 14-16.11.2024, Бостон, США.

Структура роботи: Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (44 джерела). У роботі використано 1 таблиця, 2 рисунки. Загальний обсяг роботи 42 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ПОБУТОВИХ ОРІЄНТУВАНЬ У ДІТЕЙ ПЕРЕДДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Проблема розвитку соціально-побутових орієнтувань у дітей переддошкільного віку в психолого-педагогічних дослідженнях

Кардинальні зміни в системі дошкільної освіти спрямовані на розвиток особистості, зміну статусу дитини в освітньому процесі закладів дошкільної освіти, самоцінності періоду дитинства. Нажаль, сьогодні, ілюструє негативні тенденції в усіх сферах життєдіяльності людини, насамперед, дитини. Низка стресових ситуацій, нестабільність і мінливість оточуючого світу, безпековість життя. З огляду на це, набуває значущості період раннього дитинства як вразливий етап становлення особистості.

Ранній вік – це той сенситивний період, коли закладаються основи інтелекту, мислення та високої розумової діяльності. Недооцінювання перспектив розвитку в ранньому віці призводить до відставання в психічному розвитку, до нездійснення резервних можливостей дитини, що майже не компенсується в інші вікові періоди або не компенсується повністю.

Цей період характеризується такими особливостями:

- 1) Використання складних і поширених речень у мовленні, що свідчить про ускладнення мисленневих процесів.
- 2) Активний інтерес до навколишнього світу, який проявляється у формі численних запитань: «Чому?», «Як?», «Де?». Ці запитання є свідченням розвитку пізнавальних потреб і прагнення дитини зрозуміти причинно-наслідкові зв'язки.

- 3) Розширення словникового запасу через активне використання різних частин мови (іменників, дієслів, прикметників тощо) у самостійних висловлюваннях.
- 4) Поява детальних підрядних речень у мовленні, що вказує на здатність дитини мислити логічно, встановлювати зв'язки між явищами і висловлювати складні думки.

Цей період розвитку називають «віком чомучок», оскільки діти демонструють невгамовну цікавість і прагнення до нових знань. У відповідь на їхні запитання дорослим важливо давати доступні пояснення, стимулюючи розвиток мовлення та мислення. Така взаємодія допомагає дітям удосконалювати свої розумові операції (аналіз, синтез, порівняння) та сприяє формуванню усвідомленого ставлення до навколишнього світу.

У віці від 2 до 3 років діти активно засвоюють нові ідеї та поняття про навколишній світ. Вони починають розуміти властивості та призначення предметів, які використовуються у повсякденному житті, зокрема, розрізняють їх за кольором, формою, розміром і можуть відрізнити один предмет від іншого. Також у цьому віці діти починають орієнтуватися в просторі й часі. Формуються базові уявлення про кількість, такі як багато, мало, більше, менше, одне. Однак їхні знання про предмети залишаються неповними, що іноді призводить до помилкових висновків.

У процесі діяльності у дітей поступово формується певне ставлення до предметів і людей, що впливає на розвиток різних моделей поведінки. Дитина може проявляти уважність до близьких, виявляючи чутливість до їхнього настрою. Вона здатна прагнути допомогти, висловити співчуття чи підтримку, наприклад, погладити або підбадьорити, якщо хтось засмучений чи відчуває недобре. Однак також можливі і протилежні прояви: дитина може демонструвати впертість, тупотіти ногами чи ігнорувати прохання дорослих. У цьому віковому періоді характерною є різноманітність типів поведінки.

На думку А. Богуш, Н. Гавриш головними пріоритетами сучасної освіти є – самостійний пошук знань, побудова свого соціального, природного

та предметного докiлля. Вiдповiдно з огляду на це, дитина повинна вмити – пiзнавати, дiяти, жити[4].

Перед сучасним закладом дошкiльної освiти постало завдання – органiзацiя iнтегрованого освiтнього процесу з врахуванням психологiї розвитку особистостi, її потреб i можливостей (фiзичного, психiчного та соцiального).

При аналізі наукових джерел ми побачили, що Т. Понiманська i Савченко М. В., як представники соцiокультурного пiдходу, розглядають соцiальну компетентнiсть як важливу складову життєвої компетентностi дитини.

Оскiльки, формування iндивiду вiдбувається при взаємодiї iз соцiумом вiдповiдно до культурологiчних засад, що визначають змiст життя.

Доповненням до вищесказаного є погляди Н. Гавриш. На думку науковицi «соцiальна компетентнiсть» – це «iнтегральна якiсть особистостi що складається з комплексу емоцiйних, мотивацiйних, характерологiчних особливостей i виявляється у соцiальнiй активностi та гуманiстичнiй спрямованостi особистостi».

В залежностi вiд типу iнституту соцiалiзацiї урiзноманiтнюються впливи на особистiсть, що впливає на ефективнiсть набуття нею життєвої компетентностi (Дж. Оулмен).

З огляду на предмет дослiдження вважаємо за необхідне конкретизувати змiст поняття «соцiально-побутовi орієнтування». У змiстi Базового компоненту дошкiльної освiти необхіднiсть розвитку соцiально-побутових орієнтувань представлено у змiстi освiтнього напрямку «Особистiсть» [1].

Вiдтак, *здоров'язбережувальна компетентнiсть* передбачає вмiння «застосовувати набутi навички здоров'язбережувальної поведiнки вiдповiдно до життєвої ситуацiї яка склалася», «правил здоров'язбережувальної поведiнки»[1].

Особистісна компетентність реалізується в різних видах дитячої діяльності та виявляється в особистісних якостях дитини – позитивного ставлення до своїх думок, почуттів, співвідношення мотивів, знань, вмінь, поведінки та діяльності. Особистісна компетентність передбачає сформованість позитивного уявлення про себе, вмінням встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між подіями та власними переживаннями.

Зміст *природничо-екологічної компетентності* передбачає розвиток «здатності дитини до доцільної поведінки в різних життєвих ситуаціях, що ґрунтується на емоційно-ціннісному ставленні до природи» [1]. Зокрема, навички орієнтовані на сталий розвиток передбачають знання, сталі дії і поведінку.

Ігрова компетентність передбачає вміння «підпорядковувати власні дії ігровим задумам, приймати пропозиції інших дітей та узгоджувати їх з усіма учасниками ігрового процесу», «налагоджувати партнерські стосунки». Освітній напрям «Дитина в соціумі» реалізує «здатність до прояву особистісних якостей, соціальних почуттів; готовності до посильної участі в соціальних подіях» [1], що проявляється в ціннісному ставленні до себе, своїх прав; наявність уявлень про способи міжособистісної взаємодії. Емоційно-ціннісне ставлення ілюструється наступними показниками: проявом особистісних якостей (самостійності, лідерства, людяності, справедливості тощо); «уявленням про місце людини в соціальному середовищі, усвідомленням необхідності дотримання соціальних норм моралі; розумінням переваги розв'язання конфліктів мирним шляхом».

Отже, «дитина ідентифікує себе та діє відповідно до соціальної ролі».

Також виникає необхідність конкретизувати зміст понять «соціальність», «процес соціалізації», «соціально-побутові орієнтування».

У великому тлумачному словнику сучасної української мові «*соціальність*» характеризується як інтегрована характеристика дитини, що характеризує єдність його соціальних потреб, умінь, почуттів, якостей [10].

На думку І. Беґа «соціалізація (в пер. з лат. soc/ a /is – суспільний) – це процес і результат засвоєння і активного відтворення індивідом соціального досвіду внаслідок суспільної діяльності, спілкування з іншими людьми, навчання і виховання» [3].

Тобто, процес соціалізації» визначається науковцями як пристосування дитини до навколишнього світу, формування певних знань, що проявляється в свідомості, ігровій діяльності, спілкуванні.

Міжінтеграційне поєднання змісту понять «соціальний», «побутовий», «орієнтування» ілюструє навичку, що ґрунтується на використанні елементів традиційно-побутової культури.

Саме традиційно-побутова культура є основою для розвитку соціально-побутових навичок у дитини, зокрема, орієнтувань у природно-предметному довкіллі. Культура побуту включає уклад життя, розвиток навичок адекватної споживацької поведінки з дитинства, концепції практичної соціалізованої особистості, здатності вирішувати реальні життєві проблеми.

Таким чином, науково-методичних джерел дозволив розкрити зміст поняття «соціально-побутові орієнтування» як комплекс умінь і навичок для коригування поведінки при взаємодії з предметним, природним та соціальним світом; здатність самостійно приймати рішення відповідно до соціально-побутової ситуації.

Оскільки діти раннього віку соціалізуються з батьками, то вони оволодівають вміннями поводити себе вдома та поза його межами, самообслуговувати себе, виконувати доручення батьків та повсякденні справи.

Саме соціально-побутові ситуації дозволяють дитині раннього віку невимушено пізнавати предметний, природний, соціальний навколишній світ та ефективно взаємодіяти з ним.

1.2. Особливості розвитку соціально-побутових орієнтувань у дітей раннього віку

Спираючись на законодавчі документи (Закон України «Про освіту», «Про дошкільну освіту») вік дітей від 1 до 3 років визначено як ранній (переддошкільний).

З огляду на думку психологів і педагогів (І. Бех, А. Богущ, О. Кононко, Т. Поніманська, І. Рогальська) дитина є цілісною біологічною істотою, особливості розвитку якої доцільно розглядати комплексно, у єдності фізичної, психологічної і соціальної складових[3, 4].

Фізична складова свідчить про здоров'я дитини, її збалансований фізичний розвиток (рухів, серцево-судинної і дихальної систем тощо).

Психічний розвиток, визначає Рагозіна – це «становлення дитини як суб'єкта життєдіяльності, соціальної істоти у процесі практичної, розумової діяльності спілкування, що власне й перетворює дитину на особистість»[14]. Вона розглядає його з позицій провідної діяльності, новоутворень, соціальної ситуації розвитку, оволодіння новими способами предметних дій.

Зокрема, І. Бех зауважує на необхідності врахування функціональних особливостей дитячого організму при забезпеченні емоційно сприйнятливих умов для розвитку та виховання (збалансованістю кількості інформації та вражень)[3].

Оскільки, ранній вік характеризується пластичністю, спроможністю виявляти своє ставлення до предметного світу, який її оточує, співіснувати в цьому світі, то задача вихователя – створити комфортні умови для розвитку соціально-побутових орієнтувань у дітей.

Соціальний та особистісний розвиток дитини виникає як наслідок взаємодії з соціумом (батьками, однолітками тощо), набуття соціального досвіду в процесі співіснування з навколишнім соціумом, біологічного дозрівання всіх структур організму та формування уявлень про себе та навколишній світ.

На думку Росс Томпсона, значущим є вплив відносин між батьками та дитиною, «розвиток соціального розуміння, зростання особистості, розвиток соціально-емоційної компетентності в дитинстві»[45].

Оскільки людина – це соціальна істота, то виникає необхідність розгляду процесу особистісно-соціального розвитку дитини з трьох позицій зазначених вище. Перша розкриває особливості стосунків у соціальному контексті, що забезпечують обізнаність дитини щодо правил поведінки в природному та предметному довкіллі, безпеку та керівництво визначеним процесом. Біологічне дозрівання підтримує розвиток соціальних і емоційних компетенцій, що є основою темпераменту та проявом індивідуальності. Третє – уявлення дітей про світ та своє місце в ньому сприяє розвитку особистості, набуттю певних навичок та вмінь[43].

Така міжінтеграційна взаємодія забезпечує цілісний розвиток особистості, емоційну прихильність, динаміку поглядів і уявлень дитини про себе; психологічний комфорт при побутовій адаптації дитини в певному середовищі.

Саме емоційні прихильності природно сприяють мотивації дитини залишатися поруч з людиною, яка піклується про неї. Вони можуть бути стійкими, коли дорослий проявляє турботливе ставлення до дитини, що забезпечує надійну її прив'язаність до дорослої людини (батьків, вихователів). Проте, ненадійна прив'язаність пов'язана з відсутністю уваги з боку дорослої людини, що обумовлено низкою чинників, а саме: втомлюваністю, дезорганізованістю, відсутністю досвіду догляду за дитиною.

Різноманітність поведінки дорослого сприяє виникненню або гальмуванню безпеки прихильності у дитини, що впливає на її соціальний і особистісний розвиток, стосунки з однолітками, емоційне розуміння, появу совісті та формування у дитини емпатійності як базової якості.

Чуйність, інтерес і підтримка з боку батьків і суспільства з розумною дозованістю дозволених розвиває у дитини впевненість у собі та власних зусиллях, її емоційну рівноваженість при виникненні конструктивних помилок.

Стилі взаємодії та батьківські ролі видозмінюються в залежності від стиля спілкування, очікувань дитини та соціуму. Важливим для соціально-психологічного становлення є відносини з однолітками, в яких вони вчаться ініціювати, домовлятися, підтримувати соціальну взаємодію. Саме гра є методом, засобом, прийомом, який дозволяє скоординувати власні зусилля дітей, забезпечити спільний доступ до іграшок, грати разом підтримуючи один одного. Саме така безпека є додатковим джерелом підтримки дитини в процесі входження її у соціум. Проте, відносини можуть бути різними і саме криза 3 років є свідченням цього.

Соціальне порівняння, соціальне розуміння є важливими засобами у загальному механізмі розвитку соціально-побутових орієнтувань у дитини раннього віку. Такі відносини вимагають розвитку різноманітних соціальних та емоційних навичок у дітей раннього віку. Зокрема, соціальне розуміння починає розвиватися дуже рано у дітей. Усвідомлення намірів дорослої людини, її психологічного стану, що проявляється у виразі обличчя та її поведінці, дозволяє відчувати малюку безпеку або небезпеку з незнайомою людиною чи ситуацією. Цей вік характеризується стрімким розширенням простоти розуміння психічних станів.

Відтак, основою соціального розуміння є взаємодія з соціумом і тлумачення побаченого та почутого.

На думку Томаса «особистість формується добротою відповідності між темпераментними якостями дитини та характеристиками навколишнього

середовища. Саме комплекс соціально-біологічних чинників впливає на повноцінний розвиток особистості дитини третього року життя. Саме формування соціально-емоційної компетентності з моральною поведінкою починається з раннього віку, але продовжується протягом усього дитинства.

Провідною діяльністю дітей у перед дошкільному віці є предметно - маніпулятивна діяльність або орудно-предметна діяльність.

Оруднопредметна діяльність – це дії з предметом (об'єктом), що виконуються відповідно до соціальної функції та способу використання.

Головною особливістю процесу розвитку дитини на раннього віку (від 1 до 3 років) є те, що новоутворення, які виникають вони пов'язані з провідним видом діяльності у цьому віковому періоді – предметно-маніпулятивною діяльністю. Завдяки розчленуванню дії яку виконує предмет від самого предмету відбувається порівняння дії яку виконує дитина від дією яку виконує з предметом доросла людина.

Прикладом можуть служити орудні дії: за допомогою ложки, гребінця, пиття з кухля. Дорослий навчає дитину користуватися предметами.

Як тільки дитина раннього віку помічає відображення своїх дій у діях дорослої людини, вона починає усвідомлювати себе окремо від дорослого і відповідно, з'являється фундамент для становлення новоутворення у психічному розвитку «Я сам». Виникнення такого новоутворення призводить до зміни соціальної ситуації розвитку ,якщо попередня соціальна ситуація була «Ми» -співіснування лише у формі дитина і батьки єдине ціле, змінюється на «Я» і проявляється у кризі трьох років.

Д.Б. Ельконін відзначає такі закономірності формування предметних дій дитини:

1. Дії виконуються дитиною в ході спільної діяльності з дорослим або за дорученням дорослого в процесі спільної діяльності
2. Спочатку дитина засвоює в діях з предметами мету, значення, основний шаблон дії, що дозволяє їй діяти усвідомлено. Пізніше дитина формує вміння, відпрацьовує технічну оперативну сторону дій.
3. Правильність виконання дій пов'язана з дотриманням шаблону. В процесі багаторазових дій з предметом дитина формує образ дії з предметом, що є закінченням формування предметної діяльності
4. У процесі дії з предметом дитина ототожнює себе з дорослим.
5. Дорослий виступає в ролі взірця, керуючи і контролюючи дії дитини та підтримуючи.

У віці трьох років діти активно розвивають естетичні почуття, що проявляється у їхній чутливості до краси та гармонії у навколишньому світі. Діти із задоволенням слухають музику, танцюють і співають. Також часто просять дорослих перечитувати улюблені вірші чи казки, що сприяє розвитку їхньої емоційної чутливості та пам'яті; здатні сприймати літературні твор, стежити за їхнім сюжетом, відчувати ритм і настрій музичних композицій.

Діти цього віку також із зацікавленістю розглядають картини, помічають деталі та милуються гармонією кольорів. Дітям від 1 до 3 років притамане захоплення навколишнім середовищем, діти відчують красу природи (квіти, дерева, птахи) та побуту (прикраси, предмети декору); звертають увагу на естетику одягу – як свого, так і дорослих, особливо матері, проявляючи смак і уподобання.

Окрім цього, у трирічних дітей починає формуватися розуміння комічного. Вони з цікавістю зазвичай реагують на гумористичні ситуації,

сміються, спостерігаючи за діями Клоуна, і активно включаються в ігрові ситуації з елементами гумору.

Ці особливості підкреслюють важливість естетичного виховання в ранньому дошкільному віці через літературу, мистецтво, музику, природу та гру.

1.3. Педагогічні умови організації соціально-предметного докільця для розвитку у дітей переддошкільного соціально-побутових орієнтувань у природньому середовищі

У Законі України «Про дошкільну освіту» зазначено, що освітній процес організовується у безпечному, здоровому україномовному освітньому середовищі як сукупності умов взаємодії та соціалізації дітей відповідно до їх вікових особливостей, рівня розвитку та потреб [33].

Як педагогічні правила, так і педагогічні умови спрямовують діяльність педагогів на досягнення певних цілей і вибір відповідних засобів. Основна відмінність між ними полягає у масштабі впливу. Педагогічні правила мають загальнодидактичний або загальновиховний характер, охоплюючи ширший спектр педагогічної діяльності та орієнтуючи всіх педагогічних працівників. [30].

В. М. Манько педагогічні умови визначає як взаємопов'язану сукупність внутрішніх параметрів та зовнішніх характеристик функціонування, яка забезпечує високу результативність навчального процесу і відповідає психолого-педагогічним критеріям оптимальності [30].

М. Боритко визначає педагогічну умову як зовнішні обставини, чинник, що здійснює суттєвий вплив на протікання педагогічного процесу, тією чиіншою мірою свідомо сконструйований педагогом, такий, що спричиняє, алене гарантує певний результат процесу.

У новому тлумачному словнику української мови умови визначаються як сукупність положень, що лежать в основі чого-небудь, як необхідна обставина, що робить можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь, або сприяє чомусь.

Тому сутність педагогічних умов доцільно визначати через поняття обставини, а не фактори. Таким чином педагогічні умови – це обставини, які обумовлюють певний напрямок розвитку педагогічного процесу.

На нашу думку ефективність організації соціально-предметного докілья можлива за наступних соціально-педагогічних умов:

1. Впровадження соціально-побутових практик (дослідницько-соціальної, індивідуальної, соціального служіння (добровільної допомоги) як механізму та способу передачі досвіду в повсякденному житті дітей переддошкільного віку.

Оскільки, соціально-побутова практика стимулює активність дітей, мотивує їх до пізнання природного та предметного докілья, спонукає до взаємодії з учасниками освітнього процесу. Її сутнісний зміст полягає у виконанні дітьми суспільно-корисної праці; вправляє у вирішенні соціально-побутових завдань.

Вона базується на принципах: добровільності (безпримусова), законності (не принижує гідність дитини, її права), доступності (враховує можливості та вікові особливості дітей), профільності (розширює уявлення дітей про різноманітні професії), системності (послідовність і комплексність підходів, методів, засобів тощо), суб'єктності (спрямована на особистість), соціальної дії (соціально-побутова дія, практична досвід). Головним завданням є розвиток життєвої компетентності дитини.

2. Урізноманітнення матеріально-технічного оснащення для створення простору «конструктивного випробування» в природному докільлі. Адаптація засобів педагогічного впливу в природних умовах спрямована на розвиток здатності до вільно діяти, що полегшують соціалізацію дитини.

Відтак, через організацію певного середовища (природного, предметного) дитина розвиває вміння взаємодіяти з ним, формує систему знань, розвиває відчуття насолоди від результатів праці та діяльності в природному та предметному довкіллі; сенсорну сферу використовуючи природні закономірності та соціум.

Психологічні процеси розуміння, як природної потреби дитини, спрямовані на пізнання індивідом себе, своїх можливостей; освоєння природного довкілля.

3. Організація активних форм роботи, практичних навичок у різних видах діяльності. Розвиток у дітей рольових дій з відображення соціальних функцій формує у дітей уявлення про світ, своє місце в ньому, оточуючих людей, природу.

Залучення дітей до суспільства здійснюється через гру. У дидактичних іграх діти раннього віку ознайомлюються з предметами найближчого оточення; в сюжетно-рольових іграх розвивають навички згідно обраної ролі. В ігрових моделях діти наслідують дорослого та перевітлюватися відповідно до норм поведінки. Саме в грі дитина всі сторони свого мовлення; оволодіває соціально-моральними навичками; відбувається розвиток комунікативних умінь як основи входження дитини в соціально-побутовий простір для взаємодії з однолітками та дорослими.

Оскільки, комунікативна дитина легше входить у соціум, встановлює контакти з дітьми як напрямок соціально-особистісного розвитку дитини. Нестабільність емоцій і настрою дитини ускладнює трирічній дитині спілкування з дітьми свого віку. Несформованість навичок комунікації у дитини третього року життя уповільнює встановлення її соціальних контактів з іншими дітьми; відображення соціальних функцій.

Досліджуючи вплив родинного виховання та ЗДО на розвиток соціально-побутових орієнтувань дитини, О. Кононко справедливо зауважує, що «ключовою умовою формування самостійності є правильний розподіл функцій між дорослим і дитиною в процесі виховання».

Науковець підкреслює, що підвищення активності дитини сприяє:

1) забезпечення її засобами для діяльності, що відповідають віковим можливостям
2) організація пошукової діяльності за принципом "спроб і помилок", яка розвиває ініціативність та здатність до аналізу.
3) створення мотивації до самостійної діяльності, яка включає: обов'язковість завершення розпочатої справи.
4) соціальне схвалення успіхів.
5) формування мотивації досягнення, що заохочує дитину до нових випробувань.

Також важливим є регламентування допомоги дорослих, яке має бути диференційованим і доцільним. Це передбачає: врахування об'єктивної складності завдання, оцінювання суб'єктивних та об'єктивних труднощів для дитини, надання допомоги, що відповідає реальній потребі дитини у підтримці, керівництві чи самостійності.

Таким чином, гармонійна взаємодія дорослого і дитини створює сприятливі умови для розвитку її самостійності та активності у пізнанні світу.

Середовище розвитку дитини — це простір її життєдіяльності, що включає умови для навчання і виховання в дошкільному закладі, зокрема спеціально організоване предметно-просторове середовище.

У процесі розвитку дитини переддошкільного віку прості маніпуляції з предметами поступово трансформуються в дослідницьку діяльність під час ігор. Граючись як знайомими так і новим предметами дитина розуміє сутність, властивості, значення предмету, способи його застосування в побуті та житті а також взаємозв'язок з іншими предметами.

Саме тому, сучасному педагогу краще віддавати перевагу активним методам, адже джерелом досвіду дитини є дослідницька та ігрова діяльність.

Взаємодія педагога і дитини дошкільного віку в освітньому процесі відбувається переважно в ігровій формі. Гра є основним видом діяльності дошкільника. Угрі дитина не вчиться жити, а живе своїм справжнім життям, своїм самостійним життям.

Отже, розвиток життєвих навичок забезпечує гармонійний збалансований розвиток особистості, що проявляється в поведінці дитини трирічного віку. Такий, функціонально-діяльнісний підхід відновлює природні процеси, стабілізує поведінку дитини в межах соціальної взаємодії з природно-предметним довкіллям і дорослою людиною.

Висновок до розділу 1

Проаналізовано науково-методичні джерела, що дозволяє розкрити зміст поняття «соціально-побутові орієнтування» як комплекс умінь і навичок для коригування поведінки при взаємодії з предметним, природним та соціальним світом; здатність самостійно приймати рішення відповідно до соціально-побутової ситуації.

Доведено, що основою соціального розуміння є взаємодія з соціумом і тлумачення побаченого та почутого тому, саме комплекс соціально-біологічних чинників впливає на повноцінний розвиток особистості дитини на третьому році свого життя. Відповідно формування соціально-емоційної компетентності з моральною поведінкою починається з раннього віку, але продовжується протягом усього дитинства.

Визначено, що поняття «педагогічні умови» доцільніше визначати через поняття обставини, а не факторів. Таким чином педагогічні умови – це обставини, які обумовлюють певний напрямок розвитку педагогічного процесу.

Таким чином, розвиток життєвих навичок забезпечує гармонійний збалансований розвиток особистості, що проявляється в поведінці дитини. Такий, функціонально-діяльнісний підхід відновлює природні процеси, стабілізує поведінку дитини в межах соціальної взаємодії з природно-предметним довкіллям і дорослою людиною.

РОЗДІЛ 2

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД СОЦІАЛЬНО-ПОБУТОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ПЕРЕДДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРИРОДНОМУ ДОВКІЛЛІ

2.1. Аналіз досвіду закладів дошкільної освіти з розвитку соціально-побутових орієнтувань у дітей переддошкільного віку

Формування соціально-побутових орієнтувань, що включаються в себе навички самообслуговування, комунікації, здатність підтримуватися соціальні норми та правилами, є одним зі складників гармонійного розвитку дитини.

Традиційні підходи щодо розвитку соціально-побутових орієнтувань у дітей раннього переддошкільного віку – базуються на БКДО та освітніх програмах з дошкільної освіти, вони включають в себе інструктивно-методичні рекомендації для вихователів з якими вони можуть ознайомитись у змісті зазначених вище документів, задля забезпечення цілеспрямованого формування у дітей навичок самообслуговування, соціальної взаємодії, норм поведінки в колективі однолітків та вдома [39].

У грі діти краще концентрують увагу та запам'ятовують більше, ніж під час навчальних занять. Усвідомлена мета (зосередити увагу, запам'ятати чи пригадати) легше сприймається дітьми саме в умовах гри. Ігрова ситуація стимулює дітей зосереджуватися на предметах, які є частиною гри, на виконуваних діях і розгортанні сюжету [35].

Щоб діти перед дошкільного віку отримували цілісний зразок взаємодії, а дорослий залишався ненав'язливим учасником дитячої діяльності, важливо організовувати спостереження за спільною предметною діяльністю дітей молодшого дошкільного віку.

Причина розвитку гри в ранньому дитинстві тісно пов'язана з виникненням ролі, яку бере на себе дитина, виконуючи ту чи іншу дію. Вже в іграх, в яких діти лікують або зачісують ляльку, фактично має місце виконання ряду дій, вироблених дорослими. Але діти при цьому ще не називають себе ім'ям дорослих, чиї дії вони виконують в ігрі.

За умови правильної організації виховної роботи вже в першій половині другого року життя дитина починає переходити від дій, заснованих на властивостях предметів і іграшок, до відбиття практичних смислових зв'язків між ними, тобто до обігрування доступних розумінню дитини сюжетів з його життя [41].

У грі іграшки замінюють дитині предмети, а рольової ситуації стають носіями певних відносин між людьми. На третьому році життя малюк не бере на себе роль, але фактично виконує її. Немає ще явного спілкування ні з ким, дитина грає на самоті, але разом з тим його дії одухотворені уявним спілкуванням і відображають діяльність дорослих. Саме ситуація спілкування визначає перехід від гри предметної до гри сюжетно-рольової.

Сюжетно-рольові ігри є основним інструментом для розвитку побутових навичок у дітей. Вони імітують реальні життєві ситуації, які дитина спостерігає вдома чи в соціумі [39].

Найпопулярнішими сюжетно-рольовими іграми для формування побутових орієнтацій є [26]:

1. **Гра в «сім'ю»**. Діти забезпечують роль батьків, дітей, і таким чином набувають уявлення про щоденні обов'язки в сім'ї. Вони вчаться, як доглядати за іншими, виконувати прості побутові завдання, як-от обслуговування столу, прибирання або догляд за рослинами.
2. **«Магазин»**. Діти грають у покупців та продавців, вчаться правильно поводитися в громадських місцях, слідкувати за чергами, рахувати, обирати товари. Це розвивається як навички взаємодії, так і побутові орієнтації щодо покупок та вибору предметів.

3. **«Лікарня»**. Граючи в лікарів та сім'ю, діти зберігають базові знання про здоров'я, погляд за собою та інших, розвивають емпатію та навички спілкування. Ця гра додатково формувати навички гігієни та догляду за собою.

Предметні та дидактичні ігри також сприяють розвитку побутових орієнтацій, створені предмети з життядопомагають дитині отримати конкретні побутові навички.

Приклади таких ігор:

1. **Гра «Приготування їжі»** (з використанням ігрових кухонних наборів). Діти імітують приготування їжі, накривають на стіл, що розвиває навички самообслуговування, формує розуміння важливості порядку і гігієни на кухні.
2. **«Одягни ляльку»**. У цій грі діти одягають і роздягають ляльок, що сприяє розвитку навичок самостійного одягу, акуратності та дисципліни.

Рухливі ігри також можуть розвивати побутові орієнтації, після чого вони формують у дітей розуміння простих правил, здатність слідкувати за черги та працювати в команді. наприклад:

1. **«Допоможи друзям»**. У цій грі діти надають допомогу одному в рамках різних завдань, які моделюють побутові ситуації (наприклад, перенесення іграшок або складання речей). Це вже діти розуміють взаємодопомогу, розвиває навички турбот про інших.
2. **«Наведи порядок»**. Після завершення гри діти разом збирають іграшки та розкладають їх на місцях. Це додатково формувати звичку підтримувати порядок, розвиває почуття відповідальності за довкілля.

Також, заклади дошкільної освіти все частіше звертаються до використання інноваційних педагогічних технологій таких як:

1. **Методика Марії Монтесорі.**

Зона практичного життя

Зона практичного життя є одним із ключових напрямів методики М. Монтесорі, розрахованим на дітей дошкільного віку (3-6 років). Основний принцип цієї методики полягає в тому, що діти повинні самостійно досліджувати навколишній світ. У межах Зони практичного життя вони працюють із матеріалами, спеціально розробленими відповідно до їхнього віку та рівня розвитку.

У цій зоні діти опановують такі практичні навички, як підтримання порядку в кімнаті, приготування їжі, миття посуду, прибирання, догляд за рослинами тощо. Це робить процес навчання не лише корисним, а й захопливим для дітей.

2. **Технологія «Коло друзів»** . Цей практичний метод спрямований на розвиток соціальних навичок через організовані спільні ігри та обговорення, які допомагають дітям засвоювати правила комунікації, вміння вирішувати конфлікти, проявляти емпатію.
3. **Метод проєктної діяльності**. Участь у короткотривалих проєктах хоче дітям формувати конкретні навички, пов'язані з побутовим обслуговуванням, розвиває відповідальність та ініціативність. Наприклад, у рамках проєкту «Моя сім'я» діти виконують завдання з приготування простих страв чи догляду за тваринами.

Дидактичні ігри, в яких дитина групує предмети або розкладає їх на місцях, сприяють розвитку навичок організації, порядку та підтримки чистоти.

Вихователі можуть самі генерувати картки для завдань і створювати завдання відповідно до теми заняття, на платформі «Розвиток дитини», яка спрямована. Проєкт «Розвиток дитини» пропонує у вільному доступі батькам і вихователям сучасні навчальні матеріали. На сайті можна знайти розвивальні завдання, які допоможуть зацікавити дітей та підвищити пізнавальну активність малюків, приклади завдань для використання задля

розвитку соціально-побутових орієнтувань у дітей раннього віку *Рис. 1 і Рис. 2.*

Тобто, ігрова діяльність не тільки захоплює дитину, але й дозволяє їй легко освоювати нові знання за допомогою природних мотивацій. Вихователь, моделюючи побутові ситуації в грі, може непомітно навчити дитину підтримувати правила, розвивати навички самообслуговування, турботи про інших, розвивати дисципліну та відповідальність. Без цієї гри сприяння розвитку уяви та творчого мислення, наші діти мають можливість створювати власні сюжети та активно брати участь у їх реалізації[7].

За допомогою гри дитина вчиться виконувати базові побутові дії, реалізує соціальні ролі та розвиває навички, забезпечує успішну адаптацію в суспільстві. Це додатково формувати основи самостійності, соціальної відповідальності та здатності взаємодіяти з іншими. Завдяки інтеграції ігор у повне життя дошкільного закладу, діти продовжують не тільки радість від гри, а й практичні навички, які знадобляться їм у подальшому житті[18].

Рис 1. Приклад завдань для використання задля розвитку соціально-побутових орієнтувань у дітей раннього віку

Рис. 2 Приклад завдання для використання задля розвитку соціально-побутових орієнтувань у дітей раннього віку.

Можемо привести приклади розвитку соціально-побутових орієнтувань у різних ЗДО:

1. «**Мандаринка**» - мережа дитячих садочків, де створена платформа для побудови успішного майбутнього.

У мережі дитячих садочків «Мандаринка» розвиток самостійності у дітей є одним із ключових аспектів навчальної програми. Педагоги створюють умови, які сприяють формуванню навичок самостійного мислення та прийняття рішень у дітей:

<https://mandarinka.com.ua/blog/navychky-samostijnosti/>

2. **MRIYDIY** – мережа приватних шкіл та садочків де через зосередження на мрії та уяві кожної дитини розвивати її допитливість, збагачувати дієвий досвід, формуючи мрійдійність.

На заняттях із самозарадності діти доглядають за собою, одягаються, організують свої речі в шафці, пришивають гудзики та піклуються про своє здоров'я, адже практика є найефективнішим способом навчання:

<https://mriydiy.in.ua/kids/> .

3. **Монтессорі центр м. Кривий Ріг** – Монтессорі центр - це простір для дітей і про дітей.

У Монтессорі центрі в Кривому Розі розвиток самостійності дітей віком від 1 до 3 років відбувається через практичні заняття, які стимулюють їхню активність та інтерес. Діти в середовищі Монтессорі мають можливість вчитися через гру та дослідження, що сприяє їхньому розвитку:

https://www.instagram.com/montessori_kr/reel/C-kRS0Wi13c/

4. **Центр раннього розвитку Оксани Тимків «Мудрик» м. Кривий Ріг** –

У Центрі раннього розвитку Оксани Тимків «Мудрик» у Кривому Розі реалізується розвиток самостійності дітей віком від 1 до 3 років через різноманітні програми та активності, які сприяють їхньому розвитку та формуванню впевненості в собі:

https://www.instagram.com/mudryk.kryvyi.rih.zarichnyi/p/DCKcYjvCWYz/?img_index=1

2.2. Зміст освітньої роботи з розвитку соціально-побутових орієнтувань у повсякденному житті дітей раннього віку

М.В. Браткова підкреслює, що під час навчання дітей раннього віку доцільно застосовувати такі методи:

1. Наочні методи: показ і наслідування, спільні дії, зорово-перцептивне обстеження предметів.
2. Практичні методи: предметні дії, тести, нав'язування, дидактичні ігри, вправи та ігрові завдання.
3. Словесні методи: використання дитячих віршів, пісень, загадок, казок, пояснення.

Вибір і комбінування цих методів залежить від індивідуальних особливостей і можливостей дитини, а також від конкретних педагогічних цілей.

Для налагодження емоційного зв'язку з дитиною вихователь може використовувати різноманітні прийоми: тактильні контакти (ніжне погладження, обійми, дотики до обличчя, тілесний контакт), емоційно-розвиваючі ігри (ігри перед дзеркалом, пальчикові ігри, рухові вправи з ручками та ніжками, використання потішок та віршів), емоційне

стимулювання (створення атмосфери радості, позитивне інтонування, демонстрація тепла та любові).

Під час навчання дітей імітаційним діям, розумінню жестів і мовлення, а також самостійним діям і зверненням до дорослого (жестом або голосом), важливо заохочувати їх починати з виконання знайомих дій. Після цього слід переходити до освоєння нових дій, супроводжуючи їх інструкціями, що включають голосові та жестові пояснення.

Реалізація соціально-побутової практики відбувається поетапно:

1. Визначення матеріально-технічних умов закладу дошкільної освіти.

Предметне середовище для малюків раннього віку виконує важливу інформаційну роль. Дитина, взаємодіючи зі всіма предметами, дидактичними матеріалами, іграми та іграми, вивчає властивості та взаємозв'язки між словами. Це середовище має бути розвиваючим, тобто створювати умови для навчання та розвитку дітей під час їхньої самостійної діяльності. Кожен тип іграшок розвитку певних навичок.

Ляльки, наприклад, допомагають у розвитку сюжетно-рольової гри. Динамічні та звукові іграшки стимулюють інтерес до експериментування і формують пізнавальну активність. Книги з результатами та альбоми розширюють знання про людей, тварин і рослини.

У групі варто облаштувати зони для різних видів діяльності:

- місце для прийому їжі та проведення занять (столи зі стільцями);
- зону для рухової активності;
- простір для сюжетно-рольових ігор;
- куточок для ігор із будівельними матеріалами;
- місце для забав із іграшковими машинками;
- зона для творчої діяльності (малювання, ліплення тощо);
- зона для ігор з піском і водою;
- місце для відпочинку (зона усамітнення).

У спальні рекомендується створити куточок для «відпочинку» ляльок, а також встановити низьку вішалку для одягу, призначеного для перевдягання.

2. Визначення потреб і інтересів дітей.

У ранньому віці діти ще не володіють навичками спільної гри та взаємодії з однолітками, тому педагогічний підхід має бути максимально індивідуалізованим. Кожному доцільно надавати окрему іграшку, що дозволяє йому самостійно досліджувати та маніпулювати нею. Такий індивідуальний підхід до предметної діяльності сприяє розвитку у дітей здатності зосередитися, концентрувати увагу та цілеспрямовано взаємодіяти з навколишніми об'єктами.

Для успішного виховання дітей перед дошкільного віку надзвичайно важливо, щоб вихователь випромінював доброту та почуття. Мова педагога має бути м'якою, спокійною та лагідною, з теплими інтонаціями. Принципово важливо, щоб вихователь встановлював безпосередній зоровий контакт з дитиною та важливо реагував на її емоційний стан. Визначальною умовою ефективного розвитку дітей переддошкільного віку є індивідуальний, особистісно орієнтований підхід, який базується на взаємній пов'язці та емоційному зв'язку між вихователем і вихователем.

3. Перспективне (Таблиця 1) та календарно-тематичне планування з визначенням цілей і завдань; визначення мети та конкретних компетенцій, які необхідно розвинути).

Таблиця 1. 3. Перспективне планування

Перспективне планування	
Місяць	Тема
Вересень	Давайте познайомимось.
	Житло
	Рідна домівка.
	Дитячий садок
Жовтень	Овочі
	Фрукти
	Дерева, Ліс.
	Осінь
Листопад	Птахи
	Свійські тварини
	Дикі тварини
	Одяг. Взуття
Грудень	Ми подорожуємо
	Професії
	Обереги нашого дому
	Зимові свята

Січень	Страви
	Посуд
	Родина
	Рідний дім
Лютий	Машини, які допомагають людям.
	Всі професії хороші – вибирай на смак.
	Моя Батьківщина- Україна
Березень	Маленькі актори.
	Культура поведінки
	Дитина і книга
	Звуки навколо нас
Квітень	Тварини навесні.
	На городі та в саду
	Великдень
Травень	Родинні стосунки
	Здоров'я сила
	Водойми та їх мешканці
	Зустрічаємо літечко

Цілеспрямована та систематична діяльність педагога, спрямована на розвиток предметно-практичної активності дітей, сприяє формуванню потреби у пізнанні навколишнього світу, формуванню позитивного емоційного ставлення до предметів та іграшок, інтересу до співпраці з

дорослими та ігрових дій, а також бажання самостійно використовувати іграшки відповідно до їхнього призначення.

Ще одним важливим педагогічним завданням є розвиток у дітей перед дошкільного віку здатності виконувати дії з предметами-замінниками. Для досягнення цієї мети слід створити ситуацію, в якій відсутній необхідний предмет. Педагог має показати дітям, що потрібного предмета немає, і продемонструвати, як його можна замінити для виконання ігрової дії.

Формування навички використання предметів-замінників у дітей раннього віку є одним із педагогічних завдань, що передбачає:

Створення штучних ситуацій	Техніка заміни предметів:	Методичні прийоми:
1. Навмисне «зникання» необхідного предмета 2. Демонстрація браку потрібної речі 3. Моделювання ігрового контексту	1. Показ альтернативного варіанту 2. Навчання трансформувати функціонування одного предмету в інший 3. Розширення уявлень про функціональність речей	1. Пояснення способів заміни 2. Спільні дії з дитиною 3. Заохочення творчого підходу 4. Демонстрація варіативності використання предметів

Відповідно до вищевикладеного був створений календарний план на 3 місяці - вересень, жовтень, листопад.

Приклад планування:

ВЕРЕСЕНЬ

І половина дня	
Ранок	Сезони зміни у живій природі
Спостереження	

Дидактична гра	<p>«Хто я?»</p> <p>Мета: навчити дітей розпізнавати та визначати протилежну стать, усвідомлювати власну статеву належність і знати своє ім'я. Формувати інтерес до однолітків та героїв літературних творів із такими ж іменами. Сприяти розвитку уваги та пам'яті. Виховувати позитивне ставлення до представників протилежної статі.</p> <p>Запитання для обговорення:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Який я? - Яке у мене волосся? - У що я одягнений? - Що я вмію або збираюся робити?
Робота з батьками	Консультування «Відповіді на питання «Чомучок».
Організована діяльність	«Знайди предмет схожий за формою» з метою закріплення навичок предметної діяльності,
Дидактична гра	знаходити знайомі форми у названих предметах довкілля, користуючись геометричними фігурами.
Сюжетна гра	«Лялька чепуриться» з метою закріплення умінь дітей доглядати за собою: причісуватись, умиватись, мити волосся, сушити. Ввести у словник слова-дії.
Трудове доручення	Вправління дітей у найпростіших проханнях: «принеси», «поклади», «дай», «знайди».
Настільні ігри	Дошечки для малювання, пазли з метою

	розвитку посидючості, вияву творчості, мислення.
II половина дня	
Прогулянка	Спостереження за землею з метою розширення знань про довколишній світ. Що це? Що ви бачите?
	бачите? Якого кольору? Яка пора року? Зранку земля холодна? Сонечко гріє землю?
Рухливі ігри	«Знайди свій колір», «Діти в лісі» з метою удосконалення навичок ходьби та бігу, виховання уваги та розвитку спритності.
Трудові доручення	Самостійне одягання і роздягання; розвиток реакції дітей на прохання: «принеси», «поклади», «дай», «знайди».

ЖОВТЕНЬ

I половина дня	
Ранок	
Цільова прогулянка	Цільова прогулянка приміщенням групи з метою ознайомлення дітей із найближчим оточенням: призначенням групової кімнати, їдальні, спальні, туалетної кімнати. Дати зрозуміти, що дитячий садок для того, щоб дітям було добре, весело, радісно. Навчати називати предмети, що є у кожній із цих кімнат. Розвивати пам'ять, уяву. Виховувати повагу до ровесників, бережне ставлення до майна групи.
Робота з батьками	Індивідуальна консультація «Спілкуємося

	граючи».
Трудове доручення	Вмитися самостійно, вимити руки, витерти ручки індивідуальною серветкою.
Індивідуальна робота з розвитку дрібної моторики	Навчання дітей застібати гудзики та зав'язувати шнурівки.
Будівельно-конструкторська гра	«Будиночок для ляльки» Мета: розвивати дрібну моторику пальців у дітей. Виховувати прагнення завершувати розпочату роботу, проявляти творчість у створенні будівлі та обігруванні її. Формувати самостійність у виконанні завдань. Результат: будиночок для ляльки, побудований дітьми, який вони можуть використовувати для ігрової діяльності.
Організована діяльність	Спостереження за сонечком. Що ви бачите? Як це називається? Якого воно кольору? Яка зараз пора року? Де воно знаходиться?
Прогулянка	
Рухливі ігри	«Попади у ворітця», «М'яч у колі» з метою удосконалення навичок прокочувати м'яч по підлозі; розвивати окомір.
Індивідуальна робота з художньої літератури	Заучування на пам'ять потішки «Водичко, водичко, умий моє личко, рум'яне та біле, як яблучко спіле».
Трудове доручення	Вправління у навмчках самостійного користування рідким милом.
Індивідуальне доручення	Вправління у застібанні гудзиків та зав'язуванні шнурівок.
II половина дня	Спостереження за сонечком. Що ви бачите? Як

Прогулянка. Спостереження за сонечком	це називається? Якого воно кольору? Яка зараз пора року? Де воно знаходиться?
Рухливі ігри	«Влуч у ворітця», «М'яч у колі» з метою вчити дітей прокочувати м'яч по підлозі; розвивати окомір.
Трудове доручення	удосконалювати навички самостійно користуватися рідким гелем для миття рук
Індивідуальне доручення	застібання гудзиків та зав'язування шнурівок.
Ігри за інтересами, з виносними іграшками	Мета: розвивати пам'ять, увагу, мислення, бажання виконувати самостійно дії, виховувати охайність щодо користування іграшками
Робота з батьками	Консультація «Поведінка дітей у садочку, улюблені ігри та іграшки»

ЛИСТОПАД

І половина дня	
Ранок	«Хто я?»
Дидактична гра	Мета: навчити дітей розпізнавати та визначати протилежну стать, усвідомлювати власну статеву належність і знати своє ім'я. Формувати інтерес до однолітків та героїв літературних творів із такими ж іменами. Сприяти розвитку уваги та пам'яті. Виховувати позитивне ставлення до представників протилежної статі. Запитання для обговорення: - Який я? - Яке у мене волосся?

	<p>- У що я одягнений?</p> <p>- Що я вмію або збираюся робити? Які діти? Що вони роблять? У що вдягнені? Як і чим граються?</p>
Робота з батьками	Бесіда на тему «Наші невеличкі досягнення за перебування дітей у садку».
Індивідуальна робота з музичного виховання	дидактична гра «Що звучить» із метою закріплення знань дітей про назви іграшок: барабан, дудочка, бубон. Вчити знаходити їх і називати.
Організована діяльність	«Лялька Катя грається з друзями» з метою закріплення вмінь гратися, ділитися іграшками, допомагати, дружити.
Сюжетна гра	
Трудове доручення	прибирати іграшки після гри
Індивідуальне доручення	втирати пил на підвіконні.
Прогулянка.	Спостереження за змінами в неживій природі взимку. Нині настала пора року? Яке зимове небо? Чому стало холодно? Як потрібно одягатися, щоб не застудитися? З чим можна порівняти землю? Який день? Які дерева? з метою збагачення словника епітетами і порівняннями.
Фізкультура на повітрі	доріжка перешкод. Основні рухи: 1) метання м'яча обома руками; 2) ловіння м'яча обома руками (2 рази).
Рухливі ігри	«Переступи через сніжку» з метою розвитку умінь переступати через перешкоди; «Передай м'яч» із метою навчати дітей перекидати м'яч

	одне одному обома руками у колі.
II половина дня	
Прогулянка	Спостереження за деревами. Якими стали дерева взимку? Що на них лежить? Якого кольору сніг? Що роблять дерева взимку?
Індивідуальна робота із сенсорики	закріплення знань про кольорі впізнавати, називати (чорний і білий).
Рухливі ігри	«Передай м'яч» із метою вправлення у передачі м'яча одне одному обома руками; «Кудлатий пес» із метою розвитку навичок бігу та ходьби.
Будівельно-конструкторська гра	«Потяг везе ялинки через міст», метою розвитку умінь ставити дві цеглини вертикально вузьким ребрами на деякій відстані одна від одної, робити перекриття. Провести потяг. Розвивати навички гри.
Настільні ігри	Лото, ігри на знаходження пари, та сортування
Робота з батьками	Сімейні газети «Який відпочинок дарує нам зима».

Висновки до розділу 2

Проаналізовано традиційні підходи щодо розвитку соціально-побутових орієнтувань у дітей раннього віку, які – базуються на БКДО та освітніх програмах з дошкільної освіти. Визначено, що вони включають в себе інструктивно-методичні рекомендації для вихователів з якими вони можуть ознайомитись у змісті зазначених вище документів, задля забезпечення цілеспрямованого формування у дітей навичок самообслуговування, соціальної взаємодії, норм поведінки в колективі однолітків та вдома.

З'ясовано, що розвиток гри в ранньому дитинстві пов'язаний із появою ролі, яку дитина бере на себе під час виконання певної дії. Уже в іграх, де діти лікують або зачісують ляльку, фактично відтворюються дії, які зазвичай виконують дорослі. Однак у цьому віці діти ще не ідентифікують себе з дорослими та не називають себе їх іменами під час гри.

Вихователі можуть самі генерувати картки для завдань і створювати завдання відповідно до теми заняття, на платформі «Розвиток дитини», яка спрямована. Проєкт «Розвиток дитини» пропонує у вільному доступі батькам і вихователям сучасні навчальні матеріали.

Доведено, що основою соціального розуміння є взаємодія з соціумом і тлумачення побаченого та почутого тому, саме комплекс соціально-біологічних чинників впливає на повноцінний розвиток особистості дитини третього року життя. Відповідно формування соціально-емоційної компетентності з моральною поведінкою починається з раннього віку, але продовжується протягом усього дитинства.

Визначено, що реалізація соціально-побутової практики відбувається поетапно, тому було створено перспективнета календарно-тематичне планування з визначенням цілей і завдань; визначення мети та конкретних компетенцій, які необхідно розвинути.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дало нам змогу сформулювати наступні висновки:

1. Проаналізовано проблему дослідження в наукових джерелах та з'ясовано, що Т. Поніманська і Савченко М. В., як представники соціокультурного підходу, розглядають соціальну компетентність як важливу складову життєвої компетентності дитини.

Доповненням до вищесказаного є погляди Н. Гавриш. На думку науковиці «соціальна компетентність» – це «інтегральна якість особистості що складається з комплексу емоційних, мотиваційних, характерологічних особливостей і виявляється у соціальній активності та гуманістичній спрямованості особистості».

І.Бех зауважує на необхідності врахування функціональних особливостей дитячого організму при забезпеченні емоційно сприйнятливих умов для розвитку та виховання (збалансованістю кількості інформації та вражень).

2. Розкрито зміст основних понять дослідження. У змісті Базового компоненту дошкільної освіти необхідність розвитку соціально-побутових орієнтувань представлено у змісті освітнього напрямку «Особистість».

У великому тлумачному словнику сучасної української мови «соціальність» характеризується як інтегрована характеристика дитини, що характеризує єдність його соціальних потреб, умінь, почуттів, якостей [].

На думку І. Бека «соціалізація (в пер. з лат. soc/ a /is – суспільний) – це процес і результат засвоєння і активного відтворення індивідом соціального досвіду внаслідок суспільної діяльності, спілкування з іншими людьми, навчання і виховання» [І. Бех, с. 472].

Міжінтеграційне поєднання змісту понять «соціальний», «побутовий», «орієнтування» ілюструє навичку, що ґрунтується на використанні елементів традиційно-побутової культури.

3. Охарактеризовано особливості та визначені педагогічні умови розвитку соціально-побутових орієнтувань у дітей раннього віку. У новому тлумачному словнику української мови умови визначаються як сукупність положень, що лежать в основі чого-небудь, як необхідна обставина, що робить можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь, або сприяє чомусь.

Сутність педагогічних умов раціонально визначати через поняття обставин, а не факторів. Отже, педагогічні умови – це обставини, які визначають конкретний напрям розвитку педагогічного процесу.

На нашу думку ефективність організації соціально-предметного довкілля можлива за наступних соціально-педагогічних умов:

- Впровадження соціально-побутових практик (дослідницько-соціальної, індивідуальної, соціального служіння (добровільної допомоги) як механізму та способу передачі досвіду в повсякденному житті дітей раннього віку.
- Урізноманітнення матеріально-технічного оснащення для створення простору «конструктивного випробовування» в природному довкіллі. Адаптація засобів педагогічного впливу в природних умовах спрямована на розвиток здатності довільно діяти, що полегшую соціалізацію дитини.
- Організація активних форм роботи, практичних навичок у різних видах діяльності. Розвиток у дітей рольових дій з відображення соціальних функцій формує у дітей уявлення про світ, своє місце в ньому, оточуючих людей, природу.

4. Розроблено зміст освітньої роботи з розвитку соціально-побутових орієнтувань дітей третього року життя в природно-предметному довкіллі.

Доведено, що основою соціального розуміння є взаємодія з соціумом і тлумачення побаченого та почутого тому, саме комплекс соціально-біологічних чинників впливає на повноцінний розвиток особистості дитини третього року життя. Відповідно формування соціально-емоційної

компетентності з моральною поведінкою починається з раннього віку, але продовжується протягом усього дитинства

Проаналізовано традиційні підходи щодо розвитку соціально-побутових орієнтувань у дітей раннього віку, які – базуються на БКДО та освітніх програмах з дошкільної освіти. Визначено, що причина розвитку гри в перед дошкільному дитинстві пов'язана з виникненням ролі, яку бере на себе дитина, виконуючи ту чи іншу дію. Вихователі можуть самі генерувати картки для завдань і створювати завдання відповідно до теми заняття, на платформі «Розвиток дитини», яка спрямована. Проєкт «Розвиток дитини» пропонує у вільному доступі батькам і вихователям сучасні навчальні матеріали.

Визначено, що реалізація соціально-побутової практики відбувається поетапно, тому було створено перспективне та календарно-тематичне планування з визначенням цілей і завдань; визначення мети та конкретних компетенцій, які необхідно розвинути.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти України (нова редакція). Дата оновлення: 12.01.2021. URL:<https://mon.gov.ua/ua/news/novij-bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-zabezpechit-pidvishennya-yiyiyakosti-tavidpovidnist-mizhnarodnim-standartam-sergij-shkarlet>(дата звернення: 05.05.2024).
2. Безродня І. Сформованість соціальних навичок у дітей дошкільного віку з порушенням інтелекту : кваліфікаційна робота бакалавра. Херсон, 2021. 60 с. URL: https://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/14864/Bezrodnya_pedfak_2021.pdf?sequence=1
3. Бех І. Д. Вибрані наукові праці, Виховання особистості. Том 2. Чернівці: Букрек. 2015. 640 с.
4. Богуш А., Гавриш Н. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі : підручник. Київ : Видавничий Дім«Слово», 2008. 408 с. URL: <https://f.eruditor.link/file/856638/>
5. Бойко С. П. Формування соціальної компетентності дошкільників як запорука їх адаптації в інклюзивному освітньому просторі: теоретичний аспект. *Сучасні проблеми спеціальної освіти: теорія, досвід, інновації* : монографія. Слов'янськ, 2019. Т. 3. С. 124–136. URL: <http://elibrary.kdpu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/3408>
6. Бродовська А. М Формування природничої компетентності старшого дошкільника в процесі використання особистісно орієнтованого підходу. *Педагогічний дискурс*. Хмельницький, 2011. Вип. 9. С. 40–44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/peddysk_2011_9_11.
7. Булах А., Кравчук Н. Теоретичні основи формування соціальної компетентності дітей дошкільного віку в умовах освітньої інклюзії. *Вісник Науково-дослідної лабораторії інклюзивної педагогіки. Спеціальна та інклюзивна освіта: теорія, методика, практика* : матеріали 7-ої всеукр. наук.-практ. конф. (Умань, 25 бер. 2021 р.). Умань, 2021. С. 34–37. URL:

<https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/123456789/14454/1/Булах%2С%20Кравчук.pdf>

8. Виховання та навчання дітей дошкільного віку в різновікових групах : курс лекцій / уклад. О. М. Попович. Мукачево : МДУ, 2018. 104 с.

9. Впровадження елементів пошуково-дослідницької діяльності в освітній простір дошкільнят з інтелектуальними порушеннями. URL:

<https://vseosvita.ua/library/vprovadzenna-elementiv-posukovo-doslidnickoi-dialnosti-v-osvitnij-prostir-doskilnat-z-intelektualnimi-porusennami-125469>.

10. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ. Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. 1140 с

11. Гавриш Н. В., Рагозіна В. В., Васильєва С. А. Виховання дітей раннього віку в закладах дошкільної освіти різних типів : монографія / за наук. ред.

Н. В. Гавриш. Кропивницький : ІМЕКС - ЛТД, 2021. 226 с. URL:

<https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/729028/1/ВИХОВАННЯ%20ДІТЕЙ%20РАННЬОГО%20ВІКУ.pdf>

12. Гавриш Н. В., Рагозіна В. В., Васильєва С. А. Моделювання освітнього процесу в групах раннього віку. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. Київ, 2020. Вип. 24. С. 85–

105. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/728093/1/Сатття%20Гавриш%20Н.В.%20Рагозіна%20В.В.%2С%20Васильєва%20С.А.%20%281%29.pdf>

13. Гавриш Н. В. Освіта і виховання дітей раннього віку – пріоритетний напрям освітньої політики. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. Київ, 2021. Т. 3, № 2. С. 1–5. DOI: <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2021-3-2-1-9>

14. Гавриш Н. Особливості організації освітньо-виховного процесу в групах раннього віку закладів дошкільної освіти різних типів. *Український Педагогічний журнал*. 2021. № 4. С. 222–231. DOI:

<https://doi.org/10.32405/2411-1317-2021-4-222-231>

15. Гавриш Н., Васильєва С., Рагозіна В. Стан розвитку дітей у групах раннього віку в закладах дошкільної освіти: результати констатувального експерименту. *Український педагогічний журнал*. 2020. № 4. С. 69–82. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrpj_2020_4_8.
16. Галецька Ю. В. Методика формування соціально-побутових навичок у дітей з помірною та важкою розумовою відсталістю. *Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки*. 2015. Вип. 5(1). С. 47–56. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apko_2015_5\(1\)_7](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apko_2015_5(1)_7).
17. Григорян І. М. Пошуково-дослідницька діяльність дошкільників у природному довкіллі : навч.-метод. посібник. Полтава, 2022. 198 с. URL: https://ed.pano.pl.ua/bitstream/022518134/1260/1/%D0%A0%D0%BE%D0%B7%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BA%D0%B0_%D0%93%D1%80%D0%B8%D0%B3%D0%BE%D1%80%D1%8F%D0%BD.pdf
18. Докторович М. Соціальна компетентність як наукова проблема. *Психологія і суспільство*. 2009. №3. С. 144–147. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/30622/1/%D0%94%D0%BE%D0%BA%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87.pdf>
19. Дурманенко О. Л. Освітня діяльність у групах раннього віку. : навч.-метод. посібник. Луцьк, 2022. 188 с. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/21371/1/durmanenko.pdf>
20. Канарова О. В. Проблема формування соціокультурних компетентностей у дітей дошкільного віку в теорії і практиці. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя, 2023. Вип. 86. С. 56–60. DOI: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2023.86.9>
21. Каньоса Н. Г., Бабюк Т. Й., Пукас І. Л. Методика виховання та розвитку дітей раннього віку : навч.-метод. посібник. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О. В., 2021. 268 с. URL: <http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/bitstream/handle/123456789/6009/Metodyka-vykhovannia-ta-rozvytku-ditei-rannoho-viku.pdf>

22. Кожухівська В. Особливості формування соціальної компетентності старших дошкільників у предметно-розвивальному середовищі ЗДО : кваліфікаційна робота магістра. Ніжин, 2019. 93 с. URL: <http://lib.ndu.edu.ua/dspace/handle/123456789/1457>
23. Кондратюк С. М., Бутенко В. Г. Особливості формування соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Педагогічні науки*. Черкаси, 2018. Вип. 12. С. 44–51. URL: <https://ped-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/3209/3397>
24. Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку: Національна академія педагогічних наук України. Київ 2020. 44 с.
URL: <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/publications/concept>
25. Костенко Т.М., Довгопола К.С., Легкий О.М., Кондратенко С.В. Виховання і розвиток дитини з порушенням зору : методичні рекомендації для батьків. Київ, 2020. 179 с.
URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/722338/1/Виховання_і_розвиток_дитини_з_порушеннями_зору._Методичні_рекомендації_для_бат_ків_.pdf
26. Легкий О., Курінна В. Формування навичок соціально-побутового орієнтування у дітей дошкільного віку з порушенням зору засобами ігрової діяльності. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. Київ, 2023. Вип. 18. С. 75–89. DOI: <https://doi.org/10.33189/epsn.v1i18.179>
27. Максимова О. О. Фактори впливу на формування соціальної компетентності дитячої особистості. *Сучасні тенденції і пріоритети компетентнісного підходу в підготовці майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти*. Житомир, 2016. Ч. III. С.104–109. URL: http://eprints.zu.edu.ua/20877/1/Документ_Microsoft_Word_%284%29.PDF
28. Матвієнко С. І. Методика формування у дошкільників соціальної компетентності : навч.-метод. посібник. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2012. 103 с.

29. Матвієнко С. І. Передшкільна освіта: теорія та практика : навч. посіб. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2023. 183 с.
30. Михайлова К. В., Микуліна А. К. Формування природничо-екологічної компетенції у дошкільника. *Освіта і наука*. 2022. Вип. 2(33). С. 145–152. URL: <http://dspace.msu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/9486>
30. Манько, В. М. Дидактичні умови формування у студентів професійно-пізнавального інтересу до спеціальних дисциплін: зб. наук. пр. Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова. – К. : Логос, 2000. Вип. 2. С. 153–161.
31. Несін В. О. Розвиток дрібної моторики рукита мовлення дітей раннього віку засобами образотворчої діяльності – ліплення із солоного тіста. Кривий Ріг, 2019. 36 с.
32. Павленко О. Теоретично-психологічні основи дослідження соціальної компетентності дошкільників. Кам'янець-Подільський, 2010. Вип. 10. С. 534–544. DOI: <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2010-10.%25p>
33. Про дошкільну освіту: Закон України. 2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>
34. Психічний розвиток дітей раннього віку. URL: <https://s8f3a4f4ef0beb472.jimcontent.com › name>
35. Рагозіна В. В. Раннє дитинство у світі. *Вісник Інституту розвитку дитини* : збірник наукових праць. Київ : Видавництво Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, 2015. Вип. 37. С. 83–95.
36. Рібцун Ю. Психомовленнєвий розвиток дітей раннього віку: теорія і практика. *Дошкільне виховання*. 2024. № 1. С. 3–9. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/739149/1/DV_2024-01_Рібцун.pdf
37. Роменська Т. Г. Діагностичні інструменти для дослідження мотиваційно-ціннісного компонента соціально-побутових навичок у дошкільників із дитячим церебральним паралічем. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 18, т. 3. С. 123–131. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-18-3-27>

38. Роменська Т. Г. Особливості формування соціально-побутових навичок у дошкільників з типовим розвитком та з дитячим церебральним паралічем. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Педагогіка*. Тернопіль, 2016. № 3. С. 175–182. URL :http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPU_ped_2016_3_29.
39. Роменська Т.Г. Проблема формування соціально-побутових навичок у дітей дошкільного віку з дитячим церебральним паралічем: теоретичний аспект. *Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки*. Київ, 2015. Вип. 5. С. 261–273. URL: <https://aqce.com.ua/vipusk-n5-2014/romenska-tg-problema-formuvannja-socialno-pobutovih-navichok-u-ditej-doshkilnogo-viku.html>
40. Свириденко Я. Д. Формування соціальної компетентності дошкільників засобами сюжетно-рольових ігор. *Дошкільна освіта у сучасному соціокультурному просторі*. Полтава, 2023. Вип. 7. С. 203–209. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/24352>
41. Старцева В. П. Особливості операційного компонента соціально-побутового орієнтування з погляду спілкування. *Теорія і практика сучасної психології*. Запоріжжя, 2016. № 2. С. 113–116. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tpcp_2016_2_21.
42. Старцева В. П. Проблема соціально-побутового орієнтування у спеціальній психолого-педагогічній літературі. *Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки*. Кам'янець-Подільський, 2012. Вип. 3. С. 218–227. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apko_2012_3_29.
43. Томпсон Р. Соціальний та особистісний розвиток у дитинстві. URL: [https://ukrayinska.libretexts.org/Соціальні_науки/Психологія/Книга%3A_Психологія_\(NOBA\)/Chapter_6%3A_Розвиток/6.3%3A_Соціальний_та_особистісний_розвиток_у_дитинстві](https://ukrayinska.libretexts.org/Соціальні_науки/Психологія/Книга%3A_Психологія_(NOBA)/Chapter_6%3A_Розвиток/6.3%3A_Соціальний_та_особистісний_розвиток_у_дитинстві)

44. Формування соціальної компетентності дошкільників. URL:
<https://veselka.dnz.in.ua/sites/veselka.dnz.in.ua/files/document/52b6555eb4383ea17612a722b7f1056a.pdf>